

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА СУЧАСНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ»**

053 - Психологія

Київ – 2020

Розробник: Татенко В.О., член.кор. НАПН України, доктор психол. н., професор; Кочубейник Ольга Миколаївна, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії психології політико-правових відносин.

Рецензент: Казміренко В.П., доктор психологічних наук, професор

Робочу програму схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «26» травня 2016 року № 07/16

Робочу програму оновлено та схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «16» січня 2020 року № 01/20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета навчальної дисципліни – забезпечення підготовки аспірантів в галузі методологічних проблем соціально-гуманітарних наук загалом та психології зокрема на сучасному рівні їх розвитку, формування максимально повної картини сучасних методологічних програм в контексті їх еволюції від класичної до неklasичної форми розвитку гуманітарних наук; ознайомлення з внутрішньою логікою кожної великої методологічної програми, умовами її евристичності, межами її можливостей, а також тенденціями їхнього історичного розвитку. Дисципліна включає знайомство з сучасними дискусіями з проблем гуманітарних наук і освоєння матеріалу, що дозволить ставити і вирішувати дослідницькі завдання в психологічній сфері на сучасному рівні.

Програму побудовано таким чином, щоби забезпечити найбільшу продуктивність навчального процесу через стимулювання інтерактивної складової навчання, поживлення пізнавального інтересу, наближення матеріалу, що викладається, до індивідуальних потреб слухачів. Тому значна частина аудиторних занять проводиться з опорою діалогічний метод навчання, що дадуть змогу спонукати аспірантів до самостійного руху у просторі методології науки.

Завдання навчальної дисципліни:

1. Ознайомити аспірантів з методологією соціальних наук як системою знання, видом теоретичної діяльності і складовим елементом сучасного світогляду; визначити місце науки в культурі і показати основні моменти філософського осмислення науки в соціокультурному аспекті.

2. Розкрити питання, пов'язані з обговоренням проблем філософії гуманітарних наук та познайомити з сучасними методологічними концепціями в області гуманітарних наук.

3. Висвітлити основні моменти методологічних дискусій в області гуманітарного пізнання, а через них - основні проблеми сучасної методології гуманітарних наук.

4. Забезпечити оволодіння базовим категоріальним апаратом, принципами та прийомами філософського пізнання.

5. Стимулювати вироблення навичок роботи з оригінальними і адаптованими текстами, присвяченими проблемам методології соціальних наук.

6. Сформувати вміння застосовувати отримані загальні знання для вирішення конкретних професійних завдань.

7. Сприяти розвитку навичок критичного сприйняття і оцінки джерел інформації, необхідної для здійснення осмисленого світоглядного і професійного самовизначення.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- основні дослідницькі програми соціально-гуманітарних наук, основні терміни і концепції філософії соціально-гуманітарних наук;

- філософські основи і установки методологічних програм класичної та некласичної форми гуманітарних наук,
- специфіку об'єкта та предмета соціально-гуманітарного пізнання;
- природу і ціннісні передумови в соціальному пізнанні та їхній вплив на розвиток гуманітарного знання,
- особливості тексту як форми представлення соціального знання;
- особливості простору і часу в гуманітарному знанні;
- актуальні проблеми науки в епістемологічному ракурсі;
- моделі наукового дослідження.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- інтерпретувати методологічні тексти;
- використовувати фундаментальні знання філософської та загальнонаукової методології та основних концепцій конкретних наук у сфері професійної діяльності;
- застосовувати сучасну філософську та методологічну термінологію;
- здійснювати методологічний аналіз наукового знання в цілому, гуманітарного зокрема, його рівнів форм і методів

В процесі освоєння дисципліни у аспіранта розвиваються такі компетенції:

- Здатність проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ;
- Здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне психологічне знання та професійну практику і розв'язувати значущі соціальні, наукові, культурні, етичні та інші проблеми;
- Здатність розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження;
- Здатність ініціювання дослідницько-інноваційних проектів та автономно працювати під час їх реалізації;
- Здатність використовувати у професійній діяльності базові загальні знання з різних наук;
- Здатність знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для рішення проблем й прийняття рішень;
- Здатність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації на українській та іноземній мовах;
- Здатність забезпечувати безперервний саморозвиток і самовдосконалення, відповідальність за розвиток інших;
- Здатність адаптувати і узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем;
- Здатність проводити теоретичні й експериментальні дослідження, математичне й комп'ютерне моделювання психічних явищ;

- Здатність досліджувати соціальні особливості і якості особистості як суб'єкта соціальних стосунків і відносин.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень та сучасного гуманітарного пізнання» є нормативною дисципліною циклу підготовки аспірантів з психології, що тісно пов'язана із загальною та соціальною психологією, філософією науки тощо).

Вивчення дисципліни «Методологія наукових досліджень та сучасного гуманітарного пізнання» передбачено навчальним планом у першому семестрі.

Загальний обсяг курсу – 90 годин, з яких 16 годин лекцій, 14 годин семінарських занять, на самостійну роботу відводиться 60 годин. Завершується вивчення курсу екзаменом.

Система контролю та оцінки. Протягом вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді аспірантів на семінарських заняттях. Завершується вивчення курсу екзаменом.

**СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Напрямок підготовки 053 «Психологія»	Цикл гуманітарної підготовки	
Модулів – 2	Спеціальність	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,8 самостійної роботи аспіранта – 3,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Доктор філософії з психології	Лекції	
		16 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	8 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		60 год.	72 год.
		Модульний контроль	
		2 год.	
Семестровий контроль			
2 год.			
Вид контролю:			
екзамен			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ З№ /п	Назва теми	Кількість годин						
		Разом	Аудиторні	лекцій	практичні заняття	семінарських	Самостійна робота	Семестровий контроль
2-й семестр								
Змістовий модуль I. Методологія гуманітарного пізнання								
1.	Становлення гуманітарного знання	11	4	2		2	7	
2.	Проблема істинності та раціональності в гуманітарних науках	11	4	2		2	7	
3.	Пояснення, розуміння, інтерпретація в соціальних і гуманітарних науках	11	4	2		2	7	
4.	Основні дослідницькі програми соціально-гуманітарних наук	11	4	2		2	7	
5.	Системи засад науки та історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний та постнекласичний	12	4	2		2	8	
Модульна контрольна робота								1
Разом за модуль I		56	20	10		10	36	1
Змістовий модуль II. Особливості гуманітарного пізнання								
6.	Модернізм і постмодернізм в соціогуманітарному пізнанні	12	4	2		2	8	
7.	Сінергетична парадигма соціально-гуманітарного знання	12	4	2		2	8	
8.	Інформатизація соціально-гуманітарного пізнання в постнекласичну епоху	10	4	2			8	
Модульна контрольна робота								1
Разом за модуль 2		34					24	1
Разом за семестр		90	30	16		14	60	2
Всього за навчальним планом		90	30	16		14	60	2

III. ПРОГРАМА

Змістовий модуль I. Методологія гуманітарного пізнання

Тема 1. Становлення гуманітарного знання (2 год.).

Специфіка соціогуманітарного знання: специфічна роль суб'єктів в гуманітарному пізнанні. Включення мети і потреби суб'єкта в стандарти оцінки науковості концепції. Специфіка використовуваних методів, роль розуміння в гуманітарному дослідженні. Текстовий і діалоговий характер соціально-гуманітарного знання. Аксиологічна компонента в гуманітарному пізнанні. Сучасні уявлення про специфіку соціально-гуманітарного знання. Значення розробки уявлень про специфіку соціально-гуманітарного знання для вирішення питання про природу наукового знання. Зростання ролі знання в сучасному суспільстві. Формування наукових дисциплін соціально-гуманітарного циклу: емпіричні відомості та історико-логічні реконструкції. Соціокультурна обумовленість дисциплінарної структури наукового знання: психологія, соціологія, політологія, культурологія як відображення в пізнанні відносної самостійності окремих сфер суспільства. Залежність соціально-гуманітарних наук від соціального контексту: класична, некласична і постнекласична науки.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Виникнення і розвиток гуманітарних наук в загальнокультурному контексті.
2. Соціокультурна обумовленість появи і розвитку соціально-гуманітарних наук.
3. Виникнення гуманітарних наук: східні і західні пріоритети.
4. Основні етапи становлення гуманітарних наук.
5. Співвідношення природничих, суспільних і гуманітарних наук.
6. Проблема класифікації наук в сучасній науковій картині світу.

Самостійна робота (7 год.):

1. Проблема особливостей соціально-гуманітарного пізнання в системі науково-пізнавальної діяльності: об'єкт, предмет, суб'єкт.
2. Проблема особливостей соціально-гуманітарного пізнання в системі науково-пізнавальної діяльності.
3. Наука в системі культури. Роль і функції науки в суспільстві.
4. Соціальний статус науки.
5. Класифікація сучасних концепцій науки: неопозитивізм, логіка наукового дослідження, онтологія науки, постпозитивістської образ науки.

Література:

1. Адорно Т.В. К логике социальных наук // Вопр. философии. 1992, №10, С.76-86.

2. Гуманитарная наука как предмет философско-методологического анализа (материалы «круглого стола») // Вопросы философии/ – 2007. – №6. – С.57-84.
3. Гуманитарность и гуманитарное знание: поиски новой целостности. Виртуальный круглый стол // Философские науки. – 2008. – №12. – С.4-55.
4. Степин В.С. Генезис социально-гуманитарных наук (философский и методологический аспекты) // Вопросы философии. – 2004. – №3. – С. 37—43.
5. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти / М. І. Бойченко. – К. : Видавництво «Промінь», 2011. – 320 с.
6. Бахтин М.М. К методологии гуманитарных наук// Эстетика словесного творчества. – М., 1979. – С. 361-374.
7. Стёпин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–18.
8. Стёпин В. С. О методологических подходах к анализу социального познания // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. – 2014. – № 3. – С. 3–10.
9. Поппер К. Логика научного исследования // Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., Прогресс, 1983. – С. 61–72.

Тема 2. Проблема істинності та раціональності в гуманітарних науках (2 год.). Раціональне, об'єктивне, істинне в соціально-гуманітарних науках. Класична і некласична концепції істини в соціально-гуманітарних науках. Науковий статус соціально-гуманітарного знання з точки зору емпірико-аналітичних критеріїв. Проблема розуміння в філософії В. Дільтея, неокантианстві і філософській герменевтиці. Поняття автентичності як альтернатива поняттю істинності. Екзистенціальна істина, істина і правда. Проблема істини в світлі практичного застосування соціально-гуманітарних наук. Істинність і доказовість наукового знання. Відносний характер істин. Раціональне, об'єктивне, істинне в гуманітарних науках. Класична і некласична концепції істини в гуманітарних науках. Екзистенційна істина, істина і правда. Проблема істини в світлі практичного застосування гуманітарних наук. Плюралізм і вимога відсутності монополії на істину. Релятивізм, психологізм, історизм в гуманітарних науках і проблема істини.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Істинність, об'єктивність, раціональність в класичній гуманітарній науці.
2. Істинність, об'єктивність, раціональність в некласичній і постнекласичній гуманітарній науці.
3. Інтервальний характер істини в соціально-гуманітарному пізнанні.

Самостійна робота (7 год.):

1. Раціональне, об'єктивне, істинне в соціально-гуманітарних науках.

2. Класична і некласична концепції істини в соціально-гуманітарних науках.
3. Плюралізм і відсутність монополії на істину.
4. Релятивізм, психологізм, історизм в соціально-гуманітарних науках і проблема істини.

Література:

1. Гадамер Г.-Г. Истина и метод. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с. – http://yanko.lib.ru/books/philosoph/gadamer-istina_i_metod.pdf.
2. Добронравова І. С. Ідеали і типи наукової раціональності // Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури : Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 165-річчю університету : Гуманітарні науки. Частина І. – К. : ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 24–28. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dobrideal.html>.
3. Ильин В.В. Теория познания. Эпистемология / В.В. Ильин. – М.: УРСС, 2010 – 136 с.
4. Касавин И.Т. Социальная эпистемология. Фундаментальные и прикладные проблемы / И.Т. Касавин. – М.: Альфа-М, 2013. – 557 с.
5. Лекторский В.А. Эпистемология классическая и неклассическая / В.А. Лекторский – М.: УРСС, 2001. – 255 с.
6. Стёпин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–18.
7. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки : Пер. с англ. / Пол Фейерабенд. – М. : Мысль, 1986. – 544 с.

Тема 3. Пояснення, розуміння, інтерпретація в соціальних і гуманітарних науках (2 год)

Пояснення і розуміння як наслідок комунікативності науки. Природа і типи пояснень. Пояснення - функція теорії. Розуміння в гуманітарних науках, необхідність звернення до герменевтики як «Органону наук про дух» (В. Дільтей, Г.-Г. Гадамер). Специфіка розуміння як такого, що не може бути репрезентовано формулами логічних операцій, вимагає звернення до цілісного людини, його життєдіяльності, досвіду, мови та історії. Герменевтика - наука про розуміння і інтерпретацію тексту. Текст як особлива реальність і «одиниця» методологічного і семантичного аналізу гуманітарного знання. Мова, «мовні ігри», мовна картина світу. Інтерпретація як надання смислів, значень висловлювань, текстів, явищ і подій - загальнонауковий метод і базова операція соціально-гуманітарного пізнання. Проблема «історичної дистанції» в інтерпретації і розумінні. Пояснення і розуміння в психології, соціології, історії, культурології.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Інтерпретація як базова процедура соціально-гуманітарного пізнання.
2. Категорія «розуміння» в соціально-гуманітарних науках (поняття інтерпретації, тлумачення, діалогу, запитування).

3. М. Бахтін, М. Хайдеггер про природу та особливості розуміння.
4. В. Дільтей. Герменевтика як загальна методологія гуманітарного пізнання (Інтуїтивно-психологічний сенс інтерпретації).
5. Поняття «герменевтичне коло» Ф. Шлейермахера.
6. Герменевтика як загальна філософська концепція розуміння (Г. Гадамер).

Самостійна робота (7 год.):

1. Пояснення і розуміння в соціально-гуманітарних науках: природа і типи.
2. Інтерпретація як метод гуманітарних наук.
3. Розуміння в гуманітарних науках, необхідність звернення до герменевтики як «органону наук про дух» (В.Дильтей, Г.Г.Гадамер).
4. Текст як особлива реальність і «одиниця» методологічного і семантичного аналізу соціально-гуманітарного знання.
5. Інтерпретація як надання смислів, значень висловлювань, текстів, явищ і подій.

Література:

1. Бусыгина Н.П. Феноменологический и герменевтический подходы в качественных психологических исследованиях [Электронный ресурс] / Н.П. Бусыгина // Культурно-историческая психология. – 2009. – № 1. – С. 57–65. Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_12292747_55976083.pdf
2. Гадамер Х.-Г. Истина и метод : основы философской герменевтики : [пер. с нем.] / Х.-Г. Гадамер. – М. : Прогресс, 1988. – 699 с.
3. Кистова А.В. Методологическое значение «понимающей герменевтики» Вильгельма Дильтея для социально-философского исследования современных социокультурных феноменов // Научное обозрение. Философские науки. – 2014. – № 1. – С. 30-31.
4. Мелков Ю. А. Объективность и объектность в научном познании // Евразийский Союз Ученых : Ежемесячный научный журнал. – 2014. – № 4(12). – С. 40–44.
5. Пископфель А.А. Объяснение и понимание в диалоге «объяснительной» и «описательной» психологий// Методология и история психологии. – 2008. – Том 3. Выпуск 1. – С.47-57.
6. Рикер П. Конфликт интерпретаций : очерки о герменевтике / П. Рикер. – М. : Искусство, 1996. – 622 с.
7. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. – М. : Республика, 1998. – 413 с.
8. Рузавин Г.И. Герменевтика и проблемы интерпретации, понимания и объяснения // Вопросы философии. - 1983. - № 10 - С. 62-70.
9. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста. – СПб.: Симпозиум, 2005. – 502 с. [Электронный ресурс] Режим доступа: https://bookz.ru/authors/umberto-eko/rol_-4it_062/page-10-rol_-4it_062.html

Тема 4. Основні дослідницькі програми соціально-гуманітарних наук (2 год.)

Натуралістична дослідницька програма. Антинатуралістична дослідницька програма. Загальнонаукове значення натуралістичної та антинатуралістичної дослідних програм. Натуралістична і антинатуралістична дослідні програми в психології, соціології, історії, та культурології.

Проблема розподілу соціальних і гуманітарних наук (за предметом, за методом, за предметом і методом одночасно, за дослідницькими програми). Методи соціальних та гуманітарних наук. Позанаукове соціальне знання. Відмінність гуманітарних наук від позанаукового знання. Взаємодія соціальних, гуманітарних наук та позанаукового знання в експертизах соціальних проектів і програм.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Основна ідея концепції Лакатоша і її мета.
2. Наука, теорія, методологія. Неприпустимість абсолютизації й суб'єктивізація методології.
3. «Логіка відкриття» і її чотири формули. Однобічність апіорізму і антитеоретизму.
4. Соціально-культурний фон наукової методології.
5. Реальна історія науки як «пробний камінь» її раціональної реконструкції.
6. Обмеженість раціональної реконструкції історії науки.
7. Науково-дослідницька програма. Ефективність програми. Позитивна і негативна евристика.

Самостійна робота (7 год.):

1. Сутність дослідницьких програм. Види дослідницьких програм.
2. Основні парадигми соціально-гуманітарного знання: натуралістична (механіцизм, фізикалізм, біологізм, географічний детермінізм і т. д.); антинатуралістична (соціологізм, економізм, психологізм, антипсихологізм); діалектична (матеріалізм, ідеалізм, дуалізм); синергетична модель пізнання.
3. Мультипарадигмальність сучасного гуманітарного знання. Людина і суспільство: пошук пріоритетів у сучасному соціогуманітарному знанні.
4. Класифікація основних дослідницьких програм в соціогуманітарної пізнанні: позитивістські (О.Конт, К.Поппер); антипозитивістські (В.Дильтей, М. Вебер, феноменологія, герменевтика).
5. Конкретні дослідницькі програми в соціально гуманітарному пізнанні: натуралістичні (Г. Спенсер, Ж.Кетле); технологічні (Б.Веблен, Д. Белл та ін.); психологічні (З. Фрейд, К. Юнг та ін.); функціоналістські (Т.Парсонс, Р. Мертон); емпіричні (Д.Морено, У.Мур); гуманітарні (В.Дильтей, М. Вебер).

Література:

1. Бауман З. Мыслить социологически : учебное пособие / Зигмунд Бауман ; [пер. с англ. под ред. А.Ф. Филиппова]. – М. : АспектПресс, 1996. – 255 с.

2. Бевзенко Л. Д. Постнеклассическая наука – возможность социальных проекций / Л. Бевзенко // Постнеклассика: философия, наука, культура : [коллект. моногр.] ; отв. ред. Л.П.Киященко, В.С.Степин. – СПб : Изд. дом “Мирь”, 2009. – С. 539–563.
3. Гайденко П.П. Эволюция понятия науки. Формирование научных программ Нового времени. – М.: Наука, 1987. – 447 с.
4. Кун. Т. Структура научных революций. – М.: Академический проект, 2000. – 605 с.
5. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: Академический проект, 1995. – 236 с
6. Полани М. Личностное знание. – М.: Прогресс, 1985. – 344 с.
7. Розов М.А. Пути научных открытий // Вопросы философии. – 1981. – № 8. – С. 138–147.
8. Сноу Ч. Две культуры. – М.: Прогресс, 1973. – С. 21–43.
9. Стёпин В.С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс Традиция, 2000. – 743 с.
10. Юдин Б. Г. От гуманитарного знания к гуманитарным технологиям // Знание. Понимание. Умение. – 2005. – №3. – С. 129–138; №4. – С. 104–110.

Тема 5. Системи засад науки та історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний та постнекласичний. (2 год)

Наукові картини світу як складова засад науки. Категоріальні засади наукової картини світу як онтологічна складова системи філософських засад науки. Ідеали і норми наукового дослідження як складова засад науки.

Філософські засади науки як складова підвалин наукового дослідження.

Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження.

Структура наукової традиції. Поняття наукової парадигми. Дисциплінарна матриця, її компоненти. Взаємодія традицій і виникнення нового знання. Наукові революції як перебудова засад науки. Проблеми типології наукових революцій. Внутрішньо-дисциплінарні механізми наукових революцій. Міждисциплінарні взаємодії і парадигмальне розщеплення як чинник революційних перетворень в науці. Соціокультурні передумови глобальних наукових революцій. Перебудова підстав науки і зміна сенсів світоглядних універсалій культури. Глобальні наукові революції і типи наукової раціональності. Історична зміна типів раціональності: класична, некласична, постнекласична наука.

Локальні наукові революції та їх методологічні моделі : революції як зміна парадигм (Т.Кун), як зміна науково-дослідницьких програм (І,Лакатос).

Система засад науки як історичний тип наукової раціональності. Зміна історичних типів наукової раціональності в класичній, некласичній та постнекласичній науці (В.Стьопін).

Головні характеристики сучасної постнекласичної науки. Зв'язок дисциплінарних і проблемно-орієнтованих досліджень. Нові стратегії наукового пошуку. Зближення ідеалів природничо-наукового і соціально-

гуманітарного пізнання. Осмислення зв'язків соціальних і внутрішньо-наукових цінностей як умова сучасного розвитку науки. Відмова від ідеалу ціннісно-нейтрального дослідження і проблема ідеологізації науки. Включення соціальних цінностей у процес вибору стратегій дослідницької діяльності.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Ідеали та норми дослідження, наукова картина світу, філософські засади науки.
2. Основні етапи розвитку науки. Ідеали та типи наукової раціональності.
3. Чотири наукових революції (В. С. Стьопін).
4. Класична, неklasична та постнеklasична наука.
5. Методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки.
6. Основні проблеми та суперечності постнеklasичної методології наукового пізнання.

Самостійна робота (8 год.):

1. Генезис та становлення теоретичного знання в античній культурі.
2. Формування передумов наукового мислення в середньовічних університетах.
3. Становлення дослідної науки в культурі пізнього Середньовіччя та Відродження.
4. Наукова революція XVI-XVII століть: формування основ математичного природознавства.
5. Раціоналізм та емпіризм як основні філософсько-методологічні програми в науці Нового часу.

Література:

1. Алексеева Д. А. Классика, неклассика, постнеклассика: прокрустово ложе схемы / Д. А. Алексеева // Эпистемология и философия науки. – 2011. – Т. 30, № 4. – С. 69–72
2. Гусельцева М.С. Ловушки редукции, или о разнообразии интеллектуальных стилей как предпосылках интерпретации// Вопросы психологии. – 2014. –№. 2. – С.81–92.
3. Гусельцева М.С. Методологические кризисы и типы рациональности в психологии// Вопросы психологии. – 2006. – №. 1. –С. 3–15.
4. Гусельцева М.С. Смешанные методы в свете идеала постнеклассической рациональности// Психологические исследования. – 2014. –№ 7(36). – С. 5 -12.
5. Кун Т. Структура научных революций : Пер. с англ. – М. : АСТ, 2009. — 310 с.
6. Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической науки / Ю. А. Мелков. – К. : Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.
7. Моисеев В. И. Этнос науки как символ новой объективности / В. И. Моисеев // Философия науки : Вып. 11. Этнос науки на рубеже веков / Отв. ред. Л. П. Киященко. – М. : ИФРАН, 2005. – С. 121–136.

8. Самченко В. Н. Исторические типы науки / В. Н. Самченко // Философия науки. – 2000. – № (8). – С. 26–33.
9. Самченко В. Н. Этапы эволюции науки / В. Н. Самченко // Доклады АН высшей школы России. – 2004. – № 1–2. – С. 96–105.
10. Степин В. С. Классика, неклассика, постнеклассика: критерии различения / В. С. Степин // Постнеклассика: философия, наука, культура : коллективная монография / отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. – СПб. : Издательский дом Мирь, 2009. – С. 249–295.
11. Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В. С. Степин // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–18.
12. Стёпин В. С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность / В. С. Стёпин // Вопр. философии. – 2003. – №. 8. – С. 5–17.
13. Фейерабенд П. Против методологического принуждения: Очерк анархистской теории познания / П. Фейерабенд. – Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 1998. – 352 с.
14. Чеснокова М.Г. О социокультурных основаниях типов рациональности // Вестник Московского городского педагогического университета. – 2012. – №1(5). – С. 95–106.
15. Янчук В.А. Постмодернистская социокультурно-интердетерминистская диалогическая перспектива метода психологического исследования// Методология и история психологии. – 2007. – № 2(1). – С. 207–227.

Змістовий модуль II. Особливості гуманітарного пізнання

Тема 6. Модернізм і постмодернізм в соціогуманітарному пізнанні (2 год)

Поняття «модерніти», «постмодерніті», «модернізм», «постмодернізм».

Хронологічні рамки модернізму та постмодернізму. Відмінності між поняттями «модернізм» і «постмодернізм». Контексти використання цих понять. Модерніті як стиль мислення і поведінки людини.

Культурний проект модерну і його прояви на різних соціально-економічних етапах. Затвердження унікальності, індивідуальної неповторності життя кожної людини і універсалізм людських можливостей. Дві основні гуманітарні тенденції ідеології і культури модерну: а) поява особливого соціального типу - «людини-маси» (Ортега і Гассет), майбутнього носія масової культури; б) криза ціннісних основ класичної європейської культури, що знайшло вираження в явищах нігілізму і декадансу.

Від модерну до постмодерну в соціально-гуманітарному пізнанні. Передумови становлення постмодерного суспільства. Відмінності модерністського суспільства від глобальної цивілізації (тобто постмодерністського суспільства). Культурний ландшафт постмодерну. Основні прояви смислів постмодернізму в соціогуманітарному пізнанні. Образ ризомі для фіксації принципово нелінійного способу організації культури. Децентрації, плюралізм,

фрагментарність, змішання різних ціннісних основ, невизначеність, незавершеність, стирання просторово-часових меж тощо та їх гуманітарні наслідки. Теза про невизначеність соціального розвитку як основа постмодернізму.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Від модерну до постмодерну в соціально-гуманітарному пізнанні.
2. Культурний ландшафт постмодерну. Основні прояви смислів постмодернізму в соціогуманітарному пізнанні.
3. Постмодерна стратегія розвитку суспільства З.Баумана. Концепція глобалізації. Мораль постмодерного суспільства (З.Бауман).
4. Постмодерн і потреба нового соціального знання.
5. Ж.Бодрийяр: створення антисоціальної теорії. Симулякри і симуляція сучасного суспільства.

Самостійна робота (8 год.):

1. Концепція «мовних ігор» Ж. Ф. Ліотара.
2. Теорія структурації Е.Гідденса. Основні положення і поняття теорії структурації. Дуальність структури.
3. Теорія соціальних систем Н.Луман. Загальна характеристика творчості Н.Луман. Теорія суспільства як системи. Комунікація та соціальна система.
4. Критика модерніті (марксизму, структуралізму, психоаналізу) Ліотаром і Бодрийяром.
5. Симулякри - помилкові подібності реальності.
6. Дискредитація цінностей модерніті.
7. Соціальна реальність - гра смислів.

Література:

1. Giddens A. The consequences of modernity / A. Giddens. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 188 p.
2. Бауман З. Спор о постмодернизме // Социологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 70 -79.
3. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийяр. – Екатеринбург, 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anthropology.ru/ru/texts/ baudrill/silent.html>
4. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрийяр. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
5. Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш. – К. : Альтерпрес, 2004. – 328 с.
6. Делёз Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. – Екатеринбург : У-Фактория; М. : Астрель, 2010. – 895 с.
7. Деррида Ж. Призраки Маркса / Ж. Деррида. – М. : Logos altera, 2006. – 254 с.

8. Єшкілев В. Постмодерністична «машина вживання» і українська культурна традиція / В. Єшкілев // Ї. – 2000. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/jeshkilev.htm>
9. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества. // Политология: Хрестоматия / Сост. Б.А.Исаев, А.С.Тургаев, А.Е.Хренов. – СПб.: Питер, 2006. – С.286-301.
10. Лиотар Ж.-Ф. Ответ на вопрос: что такое постмодерн? [Електронний ресурс] / Ж.-Ф. Ліотар — Режим доступу: http://sociologist.nm.ru/articles/lyotard_01.htm.
11. Лукьянець В. Постмодерн: філософія світоглядного розчарування. / В.Лукьянець. // Флософські обрії. — 2002. — №7. — 3-15.
12. Маньковская Л. Эстетика постмодернизма. / Л.Маньковская. — СПб.: Алетейя, 2000. — 347 с.
13. Постмодерн: переоцінка цінностей. [Текст] : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Лук'янець, В. Ратніков. — Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2001. — 314 с.
14. Харт К. Постмодернизм. / Харт К. — М.: Гранд: Фаир-пресс, 2006. — 263с.

Тема 7. Сінергетична парадигма соціально-гуманітарного знання (2 год.)

Класична і неklasична парадигма в соціогуманітарному пізнанні. Основні принципи нелінійного мислення і їх прояви в гуманітарному пізнанні. Сутність сінергетики. Сінергетика і діалектика: загальне і особливе. Межі застосування ідей і принципів сінергетики в соціально-гуманітарному знанні. Синергетика як нове світобачення (І.Пригожин). Руйнування звичних уявлень про світ. Хаос в якості створюючого начала. Закономірність і випадковість. Шляхи розвитку складноорганізованих систем. Механізм локалізації (виникнення структур та їх еволюція). Принципи оперування зі складними системами та керування ними. Синергетика як спосіб розкриття закономірностей і умов протікання швидких лавиноподібних процесів та процесів нелінійного самостимулюючого зростання.

Семінарське заняття (2 год.):

1. Теорія дисипативних структур
2. Теорія автоволнових процесів
3. Синергетика і кібернетика
4. Структура і хаос. Від хаосу до порядку і навпаки
5. Катастрофи та біфуркації синергетичної системи
6. Фрактали
7. Пошуки універсальної моделі

Самостійна робота (8 год.):

1. Ентропія. Самоорганізація як ґрунтовний процес природи.
2. Антиентропійна спрямованість самоорганізації.

3. Сутнісний зміст синергетики.
4. Синергитична концепція самоорганізації. Основні положення синергитичної концепції самоорганізації.
5. Аттрактори, біфуркація, фрактали, детермінований хаос.
6. Процеси самоорганізації. Необерненість і неповторюваність самоорганізації.
7. Принципи самоорганізації: принцип від'ємного зворотного зв'язку; принцип позитивного зворотного зв'язку.
8. Спонтанність і випадковість.

Література:

1. Бевзенко Л.Д. Соціальна самоорганізація. Синергетическа парадигма: можливості соціальних інтерпретацій / Л.Д. Бевзенко–К.: Ін-т соціології НАН України, 2002. – 437 с.
2. Добронравова І. С. Синергетика: становлення нелінійного мислення. – К.: Либідь, 1990. – 152 с.
3. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.
4. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика як нове мировоззрення: діалог з І. Пригожиным // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С. 3– 20. 7. Князева, Е.Н. Одиссея научного розуму: синергетическе видіння научного прогресу / Е.Н. Князева. – М.: ИФРАН, 1995. – 228 с. 8. Князева, Е.Н., Курдюмов С.П. Основи синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.
5. Пригожин И. Философия нестабильности // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 45– 57.
6. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.
7. Пригожин, И., Стенгерс. И. Время, хаос, квант / И. Пригожин, И. Стенгерс / пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1999. – 268 с.
8. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; пер. с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 557 с. .
9. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 423 с.
10. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии / Г. Хакен. – Москва-Ижевск : Институт компьютерных исследований, 2003. – 320 с
11. Хотунцев Ю. Л., Хотунцев А. Ю. Научный метод, реальные системы и элементы синергетики // Пед. образование и наука, 2001. – № 2. – С. 9–16.

Тема 8. Інформатизація соціально-гуманітарного пізнання в постнекласичну епоху (2 год)

Знання, інформація і база даних в структурі гуманітарного знання. Евристичні можливості інформатизації соціогуманітарного пізнання. Негативні наслідки застосування інформаційних технологій в соціально-гуманітарному пізнанні. Формування нових рис дослідницького мислення в науці, змикання логічного і образного, понятійного і наочного, «інтелектуальної образності». Зміни в організації нашого знання, в культурі письма. Концепція двох видів письма, лінійного та нелінійного Ж. Дерріда.

Інформаційна епістемологія: сутність та основні функції. Інформаційне суспільство: основні ознаки і гуманітарні наслідки.

Поняття та функції інформатизації. Еволюція інструментарію інформаційних технологій. Розвиток засобів інформатики та нових інформаційних технологій масового застосування. Нові види інформаційних комунікацій та їх соціальне значення. Складові інформаційної технології. Інформаційні технології як каталізатор процесів розвитку сучасного суспільства. Сучасна інформаційна соціально-технологічна революція та її очікувані наслідки. Вплив інформаційної революції впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства.

Проблематика інформаційного суспільства в сучасних концепціях суспільного розвитку. Постіндустріалізм і формування концепції інформаційного суспільства. Методологічні викладки теорії постіндустріального суспільства. Д. Белл і формування теоретичних і концептуальних основ постіндустріалізму. Концепція технотронного суспільства З.Бжезинського. Формування концепції інформаційного суспільства. П. Дракер і його концепція посткапіталістичного суспільства.

Самостійна робота (8 год.):

1. Основні етапи інформаційної еволюції людства. Інформаційне суспільство як якісно нова стадія розвитку цивілізації.
2. Поняття «інформаційне суспільство», «суспільство знань», «мережеве суспільство» та «інформаціональне суспільство».
3. Переваги та вади інформаційного суспільства. Перспективи формування суспільства, оснований на знаннях.
4. Вплив інформаційної революції впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства
5. Формування теоретичних і концептуальних основ постіндустріалізму.
6. Теорія постіндустріального суспільства Д. Белла
7. Концепція технотронного суспільства З.Бжезинського.
8. Формування концепції інформаційного суспільства. П.Дракер і його концепція посткапіталістичного суспільства.
9. Футурологія як прогнозування майбутнього. Футурологічна концепція Елвіна Тоффлера та проблеми інформаційної сфери
10. Концепція «електронного суспільства» Маршала Маклюена.
11. Мануель Кастельс і концепція інформаціоналізму

Література:

1. Drucker P.F. Post-Capitalist Society / P.F. Drucker. – N.Y. : Harper-Collins Publ., 1995. – P. 70–98.

2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
3. Білоусов О.С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності / О.С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 49. – С. 60–68.
4. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. – М. : Весь мир, 2004. – 116 с
5. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.
6. Інформаційне суспільство: дефініції, людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / В.М.Брижко, О.М.Гальченко, В.С.Цимпалюк та ін. – К.: Інтеграл, 2002. – 220 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, власть, общество. – М., ГУ ВШЭ, 2000. – 606 с.
8. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
9. Моррис-Сузуки Т. По ту сторону коммютопии. – Л.: Знание, 1988. – С.131.
10. Тоффлер Е. Футурошок. – М: Мысль, 1988. – 404 с.
11. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: знание, богатство и сила на пороге XXI века / Э. Тоффлер. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2003. – 669 с. 33. Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М., 2004. – 781 с.
12. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер ; пер. с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 781 с.
13. Тоффлер. Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер ; пер. с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 669 с.

IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення аспірантів із дисципліни «Методологія наукових досліджень та сучасного гуманітарного пізнання» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності аспірантів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до зазначених видів й термінів контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 1 та табл. 2:

Таблиця 1. Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ /п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-ть х бал)
1	Відвідування лекцій	$1 \times 8 = 8$
2	Робота на семінарському занятті	$3 \times 7 = 21$
3	Самостійна робота	$3 \times 7 = 21$
4	Модульна (підсумкова) контрольна робота	$1 \times 10 = 10$
	Всього	60
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Екзамен	40
	Всього	100

У процесі оцінювання навчальних досягнень аспірантів застосовуються такі методи:

- *методи усного контролю*: усне опитування, співбесіда;
- *методи письмового контролю*: письмове опитування.
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз;
- *методи взаємного та спільного контролю*.

Таблиця 2. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі, евристичні.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота аспірантів, колективна робота аспірантів; виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

III. Інтерактивні методи навчання: дискусії; мозковий штурм.

VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- методичні матеріали з підготовки до семінарських і практичних занять;
- засоби реалізації підсумкового контролю;
- технічні засоби;
- комп'ютерні технології;
- новітні інформаційно-комунікативні технології.

VII. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Чи складають ідеали і норми наукового дослідження ядро стилю наукового мислення?
2. Чи пов'язані між собою стиль наукового мислення і наукова картина світу певної історичної епохи?
3. Чи змінилися за час існування науки Нового часу її вихідні цінності?
4. Чи відбувається під час глобальної наукової революції зміна системи засад науки?
5. Чи пов'язана глобальна наукова революція зі зміною типу наукової раціональності?
6. Чи пов'язана сучасна глобальна наукова революція зі становленням нелінійного природознавства?
7. Чи є синергетика загальнонауковою дослідницькою програмою?
8. Чи можливе пояснення систем, що самоорганізуються, на основі принципу редукції?
9. Чи є методологія науки багаторівневим утворенням?
10. Чи завжди збігаються методологічні принципи різних наукових дисциплін певного часу?
11. Чи є загальнонаукові методологічні принципи вимогами до теорій?
12. Чи є вимога перевірюваності теорії слабким варіантом принципу спостережуваності?
13. Чи всі величини в теорії мають бути спостережуваними?
14. Чи тотожними є вимога максимальної загальності теорії і настанова на збільшення її пояснювальної сили?
15. Чи спрямовані вимоги пояснювальної і передбачувальної сили теорії проти теорій ad hoc?
16. Чи завжди теорії ad hoc мають бути негайно елімінованими?
17. Чи усі абстрактні об'єкти утворюються внаслідок ідеалізації?
18. Чи існують абстрактні об'єкти в гуманітарних науках?
19. Чи тотожні спостережувані дані науковим фактам?
20. Чи містить емпірична схема ідеалізовані об'єкти?
21. Чи містить емпірична схема абстрактні об'єкти?
22. Чи відповідає емпірична схема певному типу експериментальних ситуацій?
23. Чи складають наукові факти і емпіричні залежності емпіричний базис теорії?
24. Чи викликає зміна методів при переході до нелінійного природознавства зміну уявлень про світ?
25. Чи зберігає свою значущість розрізнення фундаментальних і прикладних теорій в сфері нелінійної науки?
26. Чи залежить спосіб опису нелінійної системи від позиції спостерігача?
27. Чи тотожні поняття “хаос” і “безлад”?
28. Чи пов'язані між собою стиль наукового мислення і наукова картина світу?

29. Чи передбачає зміна стилів наукового мислення зміну групи евристичних категорій?

30. Чи всі методологічні принципи змінюються при переході до нового стилю наукового мислення?

31. Чи передбачає формування нелінійного стилю наукового мислення зміну типу наукової раціональності?

32. Чи змінились за час існування науки Нового часу її вихідні цінності?

33. Чи збігаються абстрактні об'єкти наукової теорії і наукової картини світу?

34. Чи відбувається під час глобальної наукової революції зміна системи засад науки?

35. Чи пов'язана глобальна наукова революція зі зміною типу наукової раціональності?

VIII. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Специфіка соціогуманітарного знання: специфічна роль суб'єктів в гуманітарному пізнанні.
2. Текстовий і діалоговий характер соціально-гуманітарного знання.
3. Аксіологічна компонента в гуманітарному пізнанні.
4. Сучасні уявлення про специфіку соціально-гуманітарного знання.
5. Формування наукових дисциплін соціально-гуманітарного циклу: емпіричні відомості та історико-логічні реконструкції.
6. Соціокультурна обумовленість дисциплінарної структури наукового знання: психологія, соціологія, політологія, культурологія як відображення в пізнанні відносної самостійності окремих сфер суспільства.
7. Залежність соціально-гуманітарних наук від соціального контексту: класична, некласична і постнекласична науки.
8. Раціональне, об'єктивне, істинне в соціально-гуманітарних науках.
9. Класична і некласична концепції істини в соціально-гуманітарних науках.
10. Науковий статус соціально-гуманітарного знання з точки зору емпірико-аналітичних критеріїв.
11. Поняття автентичності як альтернатива поняттю істинності. Екзистенціальна істина, істина і правда.
12. Плюралізм і вимога відсутності монополії на істину. Релятивізм, психологізм, історизм в гуманітарних науках і проблема істини.
13. Пояснення і розуміння як наслідок комунікативності науки.
14. Розуміння в гуманітарних науках, необхідність звернення до герменевтики як «Органону наук про дух» (В. Дільтей, Г.-Г. Гадамер).
15. Герменевтика - наука про розуміння і інтерпретацію тексту.
16. Текст як особлива реальність і «одиниця» методологічного і семантичного аналізу гуманітарного знання.
17. Мова, «мовні ігри», мовна картина світу.
18. Інтерпретація як надання смислів, значень висловлювань, текстів, явищ і подій - загальнонауковий метод і базова операція соціально-гуманітарного пізнання.
19. Проблема «історичної дистанції» в інтерпретації і розумінні.
20. Пояснення і розуміння в психології, соціології, історії, культурології.
21. Основна ідея концепції Лакатоша і її мета.
22. Наука, теорія, методологія. Неприпустимість абсолютизації й суб'єктивізація методології.
23. «Логіка відкриття» і її чотири формули. Однобічність апріоризму і антитеоретизму.
24. Соціально-культурний фон наукової методології.
25. Реальна історія науки як «пробний камінь» її раціональної реконструкції.
26. Обмеженість раціональної реконструкції історії науки.
27. Науково-дослідницька програма. Ефективність програми. Позитивна і негативна евристика.

28. Основні етапи інформаційної еволюції людства.
29. Інформаційне суспільство як якісно нова стадія розвитку цивілізації.
30. Поняття «інформаційне суспільство», «суспільство знань», «мережеве суспільство» та «інформаціональне суспільство».
31. Переваги та вади інформаційного суспільства.
32. Перспективи формування суспільства, ґрунтованого на знаннях.
33. Поняття та функції інформатизації
34. Етапи розвитку інформаційних технологій
35. Сучасна інформаційна соціально-технологічна революція та її очікувані наслідки
36. Вплив інформаційної революції впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства
37. Формування теоретичних і концептуальних основ постіндустріалізму.
38. Теорія постіндустріального суспільства Д. Белла
39. Концепція технотронного суспільства З.Бжезинського
40. Формування концепції інформаційного суспільства. П.Дракер і його концепція посткапіталістичного суспільства.
41. Футурологія як прогнозування майбутнього
42. Футурологічна концепція Елвіна Тоффлера та проблеми інформаційної сфери
43. Концепція «електронного суспільства» Маршала Маклюєна
44. Мануель Кастельс і концепція інформаціоналізму.
45. Наукові картини світу як складова засад науки .
46. Ідеали і норми наукового дослідження як складова засад науки.
47. Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження.
48. Структура наукової традиції.
49. Поняття наукової парадигми. Дисциплінарна матриця, її компоненти.
50. Наукові революції як перебудова засад науки.
51. Соціокультурні передумови глобальних наукових революцій.
52. Локальні наукові революції та їх методологічні моделі : революції як зміна парадигм (Т.Кун), як зміна науково-дослідницьких програм (І,Лакатос).
53. Головні характеристики сучасної постнекласичної науки.
54. Модерніті як стиль мислення і поведінки людини.
55. Культурний проект модерну і його прояви на різних соціально-економічних етапах.
56. Передумови становлення постмодерного суспільства.
57. Культурний ландшафт постмодерну. Основні прояви смислів постмодернізму в соціогуманітарному пізнанні.
58. Образ ризоми для фіксації принципово нелінійного способу організації культури.
59. Децентрації, плюралізм, фрагментарність, невизначеність, незавершеність та їх гуманітарні наслідки.
60. Невизначеність соціального розвитку як основа постмодернізму.

ІХ. ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Бауман З. Спор о постмодернизме // Социологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 70 -79.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
3. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийяр. – Екатеринбург, 2000. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.anthropology.ru /ru/texts/ baudrill/silent.html>
4. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрийяр. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
5. Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш. – К. : Альтерпрес, 2004. – 328 с.
6. Гадамер Х.-Г. Истина и метод : основы философской герменевтики : [пер. с нем.] / Х.-Г. Гадамер. – М. : Прогресс, 1988. – 699 с.
7. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. – М. : Весь мир, 2004. – 116 с
8. Гусельцева М.С. Методологические кризисы и типы рациональности в психологии// Вопросы психологии. – 2006. – No. 1. –С. 3–15.
9. Гусельцева М.С. Смешанные методы в свете идеала постнеклассической рациональности// Психологические исследования. – 2014. –№ 7(36). – С. 5 -12.
- 10.Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества. // Политология: Хрестоматия / Сост. Б.А.Исаев, А.С.Тургаев, А.Е.Хренов. – СПб.: Питер, 2006. – С.286-301.
- 11.Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
- 12.Кун. Т. Структура научных революций. – М.: Академический проект, 2000. – 605 с.
- 13.Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: Академический проект, 1995. – 236 с
- 14.Лиотар Ж.-Ф. Ответ на вопрос: что такое постмодерн? [Электронный ресурс] / Ж.-Ф. Лиотар — Режим доступа: http://sociologist.nm.ru/articles/lyotard_01.htm.
- 15.Пископпель А.А. Объяснение и понимание в диалоге «объяснительной» и «описательной» психологий// Методология и история психологии. – 2008. – Том 3. Выпуск 1. – С.47-57.
- 16.Полани М. Личностное знание. – М.: Прогресс, 1985. – 344 с.
- 17.Поппер К. Логика научного исследования // Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., Прогресс, 1983. – С. 61–72.
- 18.Рикер П. Конфликт интерпретаций : очерки о герменевтике / П. Рикер. – М. : Искусство, 1996. – 622 с.
- 19.Рузавин Г.И. Герменевтика и проблемы интерпретации, понимания и объяснения // Вопросы философии. - 1983. - № 10 - С. 62-70.

20. Самченко В. Н. Исторические типы науки / В. Н. Самченко // *Философия науки*. – 2000. – № (8). – С. 26–33.
21. Степин В. С. Классика, неклассика, постнеклассика: критерии различения / В. С. Степин // *Постнеклассика: философия, наука, культура* : коллективная монография / отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. – СПб. : Издательский дом Миръ, 2009. – С. 249–295.
22. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки : Пер. с англ. / Пол Фейерабенд. – М. : Мысль, 1986. – 544 с.
23. Янчук В.А. Постмодернистская социокультурно-интердетерминистская диалогическая перспектива метода психологического исследования // *Методология и история психологии*. – 2007. – № 2(1). – С. 207–227.

Додаткова література

1. Drucker P.F. *Post-Capitalist Society* / P.F. Drucker. – N.Y. : Harper-Collins Publ., 1995. – P. 70–98.
2. Giddens A. *The consequences of modernity* / A. Giddens. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 188 p.
3. Адорно Т.В. К логике социальных наук // *Вопр. философии*. 1992, №10, С.76-86.
4. Алексеева Д. А. Классика, неклассика, постнеклассика: прокрустово ложе схемы / Д. А. Алексеева // *Эпистемология и философия науки*. – 2011. – Т. 30, № 4. – С. 69–72
5. Бауман З. Мыслить социологически : учебное пособие / Зигмунд Бауман ; [пер. с англ. под ред. А.Ф. Филиппова]. – М. : АспектПресс, 1996. – 255 с.
6. Бевзенко Л. Д. Постнеклассическая наука – возможность социальных проекций / Л. Бевзенко // *Постнеклассика: философия, наука, культура* : [коллект. моногр.] ; отв. ред. Л.П.Киященко, В.С.Степин. – СПб : Изд. дом “Миръ”, 2009. – С. 539–563.
7. Білоусов О.С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності / О.С. Білоусов // *Актуальні проблеми політики*. – 2013. – Вип. 49. – С. 60–68.
8. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти / М. І. Бойченко. – К. : Видавництво «Промінь», 2011. – 320 с.
9. Бусыгина Н.П. Феноменологический и герменевтический подходы в качественных психологических исследованиях [Электронный ресурс] / Н.П. Бусыгина // *Культурно-историческая психология*. – 2009. – № 1. – С. 57–65. Режим доступа:
https://elibrary.ru/download/elibrary_12292747_55976083.pdf
10. Гайденок П.П. Эволюция понятия науки. Формирование научных программ Нового времени. – М.: Наука, 1987. – 447 с.
11. Гуманитарная наука как предмет философско-методологического анализа (материалы «круглого стола») // *Вопросы философии*/ – 2007. – №6. – С.57-84.

12. Гуманитарность и гуманитарное знание: поиски новой целостности. Виртуальный круглый стол // Философские науки. – 2008. – №12. – С.4-55.
13. Гусельцева М.С. Ловушки редукции, или о разнообразии интеллектуальных стилей как предпосылках интерпретации // Вопросы психологии. – 2014. – № 2. – С.81–92.
14. Делёз Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. – Екатеринбург : У-Фактория; М. : Астрель, 2010. – 895 с.
15. Деррида Ж. Призраки Маркса / Ж. Деррида. – М. : Logos altera, 2006. – 254 с.
16. Добронравова І. С. Ідеали і типи наукової раціональності // Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури : Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 165-річчю університету : Гуманітарні науки. Частина І. – К. : ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 24–28. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dobrideal.html>.
17. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.
18. Єшкілев В. Постмодерністична «машина вживання» і українська культурна традиція / В. Єшкілев // І. – 2000. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/jeshkilev.htm>
19. Ильин В.В. Теория познания. Эпистемология / В.В. Ильин. – М.: УРСС, 2010 – 136 с.
20. Інформаційне суспільство: дефініції, людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / В.М.Брижко, О.М.Гальченко, В.С.Цимпалюк та ін. – К.: Інтеграл, 2002. – 220 с.
21. Касавин И.Т. Социальная эпистемология. Фундаментальные и прикладные проблемы / И.Т. Касавин. – М.: Альфа-М, 2013. – 557 с.
22. Кистова А.В. Методологическое значение «понимающей герменевтики» Вильгельма Дильтея для социально-философского исследования современных социокультурных феноменов // Научное обозрение. Философские науки. – 2014. – № 1. – С. 30-31.
23. Лекторский В.А. Эпистемология классическая и неклассическая / В.А. Лекторский – М.: УРСС, 2001. – 255 с.
24. Лукьянець В. Постмодерн: філософія світоглядного розчарування. / В. Лукьянець. // Флософські обрії. — 2002. — №7. — 3-15.
25. Маньковская Л. Эстетика постмодернизма. / Л. Маньковская. — СПб.: Алетейя, 2000. — 347 с.
26. Мелков Ю. А. Объективность и объектность в научном познании // Евразийский Союз Ученых : Ежемесячный научный журнал. – 2014. – № 4(12). – С. 40–44.
27. Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической науки / Ю. А. Мелков. – К. : Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.

28. Моисеев В. И. Этнос науки как символ новой объективности / В. И. Моисеев // Философия науки : Вып. 11. Этнос науки на рубеже веков / Отв. ред. Л. П. Киященко. – М. : ИФРАН, 2005. – С. 121–136.
29. Моррис-Сузуки Т. По ту сторону коммютопии. – Л.: Знание, 1988. – С.131.
30. Постмодерн: переоцінка цінностей. [Текст] : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Лук'янець, В. Ратніков. — Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2001. — 314 с.
31. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. – М. : Республика, 1998. – 413 с.
32. Розов М.А. Пути научных открытий // Вопросы философии. – 1981. – № 8. – С. 138–147.
33. Самченко В. Н. Этапы эволюции науки / В. Н. Самченко // Доклады АН высшей школы России. – 2004. – № 1–2. – С. 96–105.
34. Сноу Ч. Две культуры. – М.: Прогресс, 1973. – С. 21–43.
35. Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В. С. Степин // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–18.
36. Стёпин В. С. О методологических подходах к анализу социального познания // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. – 2014. – № 3. – С. 3–10.
37. Стёпин В. С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность / В. С. Стёпин // Вопр. философии. – 2003. – №. 8. – С. 5–17.
38. Степин В.С. Генезис социально-гуманитарных наук (философский и методологический аспекты) // Вопросы философии. – 2004. – №3. – С. 37–43.
39. Стёпин В.С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс Традиция, 2000. – 743 с.
40. Тоффлер Е. Футурошок. – М: Мысль, 1988. – 404 с.
41. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: знание, богатство и сила на пороге XXI века / Э. Тоффлер. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2003. – 669 с.
42. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер ; пер. с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 781 с.
43. Фейерабенд П. Против методологического принуждения: Очерк анархистской теории познания / П. Фейерабенд. – Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 1998. – 352 с.
44. Харт К. Постмодернизм. / Харт К. — М.: Гранд: Фаир-пресс, 2006. — 263с.
45. Чеснокова М.Г. О социокультурных основаниях типов рациональности // Вестник Московского городского педагогического университета. – 2012. – №1(5). – С. 95–106.
46. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста. – СПб.: Симпозиум, 2005. – 502 с. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://bookz.ru/authors/umberto-eko/rol -4it 062/page-10-rol -4it 062.html>
47. Юдин Б. Г. От гуманитарного знания к гуманитарным технологиям // Знание. Понимание. Умение. – 2005. – №3. – С. 129–138; №4. – С. 104–110.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

1. Філософський портал. Режим доступу: <http://philosophy.ru/>
2. Бібліотека НАПН Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/>
3. Цифрова бібліотека. Режим доступу:
http://filosof.historic.ru/books/c0028_1.shtml
4. Філософська енциклопедія. Режим доступу: <http://terme.ru/>
5. Електронна гуманітарна бібліотека. Режим доступу:
<http://www.gumer.info/>
6. Stanford encyclopedia of philosophy. Режим доступу:
<http://plato.stanford.edu/>